

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΜΕΣΩΝ ΚΙΝΕΖΙΚΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

Κινέζικη γραφή, μυστικός κώδικας της γλώσσας, μεταδίδει συναισθήματα, βοηθά την σκέψη ν' αποκαλύπτει κάθε βαθύτερο, απλό και αόρατο.

Της Αντωνίας Τρουμπούκη

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΥΝΤΟΜΗΣ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Θεωρούμε αναγκαίο να εκθέσουμε σύντομη περιγραφή των παραγόντων, που επηρέασαν την δημιουργία του κινεζικού πολιτισμού στην αχανή χώρα με τις αδιάκοπες φυσικές καταστροφές, τους συνεχείς πολέμους, τα ιδιαίτερα κοινωνικά συστήματα, όλα έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση του χαρακτήρα των κατοίκων της, που διακρίνονται για την εργατικότητα, την υπομονή και εφευρετικότητά τους και προπαντός την ανάπτυξη πρωτοβουλίας και την δημιουργικότητά τους.

Οι Κινέζοι συνήθως εξιστορούν γεγονότα από την τρίτη χιλιετία όταν ο μυθικός αυτοκράτορας **Fu Xi και η Nawa** έμαθαν στους ανθρώπους την καλλιέργεια της γης, την εξημέρωση των ζώων και την ανάπτυξη της οικοτεχνίας.

Μυθικοί ήρωες βοήθησαν την ανθρωπότητα στις δυσκολίες της ζωής, όπως ο **Shen Nong** βοήθησε στην ίαση ασθενειών με την βοτανοθεραπεία, επίσης στους 5 πρώτους άρχοντες ο **Shen**, ήρωας υπομονετικός με την βοήθεια του μηχανικού **Yu** δάμασε τις πλημμύρες σε 9 ποταμούς, μετακινώντας 9 βουνά και δημιουργώντας 9 λίμνες.

«Την Νεολιθική» εποχή (5000-1600 π.Χ.) διαδέχθηκε η εποχή του Χαλκού. Την αρχαιότερη γνωστή Δυναστεία των **Χσία** (2070-1600), που σημαίνει «πολιτισμένος» διαδέχθηκαν οι **Shang** (1600-1046 π.Χ.) με κέντρο την Χενάν και πρωτεύουσα την **Ανιάνγκ** επεκτείνοντας την χώρα από την Μογγολία ως τον Γιαν σκέ. Κλασική περίοδος της κινεζικής ιστορίας η Δυναστεία **Τζού** (1046-221 π.Χ.), ίδια περίοδος αρχής των Ολυμπιάδων και της Κινεζικής λογοτεχνίας με το βιβλίο της ποιήσεως. Εσωτερικές κοινωνικές ταραχές αναδεικνύουν τον **Κομφούκιο** 500 π.Χ., ο οποίος προβάλλει κώδικα ηθικών αξιών.

Με την φεουδαρχία την εποχή των Αντιμαχομένων Βασιλείων 5^{ος}-3ος αι, επικρατούν οι κρατικοί λειτουργοί, που είναι λόγιοι και έμποροι. Τότε ανθεί η βιοτεχνία υφαντών, η μεταλλουργία, η χρήση του *ορείχαλκου*, που θεωρεί το ότι είχε μαγική δύναμη και χρησιμοποιήθηκε στις ιεροτελεστίες, όπως επίσης για την κατασκευή μεταλλικών αρότρων, ιππήλατων αρμάτων, οικιακών σκευών κ.ά. Υπήρξε αναπτυσσόμενη η γεωργία και κτηνοτροφία, αφού βρέθηκαν 100 χιλ. οστά με γραφές, και με χρησμούς στο κέλυφος της χελώνας. Πρώτα καθιερώθηκε η χρήση του οστράκινου νομίσματος, αργότερα υπήρξαν πολλά είδη νομισμάτων. Το 500 π.Χ. θεμελιώνεται η τεχνολογία με την χρήση *υφικαμίνων* για την χύτευση μετάλλων, ενώ στην Ευρώπη αυτό επετεύχθη το 1863. Τότε κατασκευάζονται γεωργικά εργαλεία, εφευρέθηκε ο **αναβολέας** το 250 π.Χ., η **πυρίτιδα** το 850 π.Χ., στην αρχή για πυροτεχνήματα, αργότερα για πολεμικούς σκοπούς, αφού η βασική του ύλη το νίτρο λέγεται κινεζικό χιόνι, επίσης το χαρτί το 150 π.Χ., ο σειсмоγράφος το 132 π.Χ., η χειράμαξα το 50 π.Χ.

Μετά θεμελιώνεται η *Δυναστεία των Τσίν* (221-206 π.Χ.) με ιδρυτή τον Σιν Χουάν Τι, που ενώνει τα βασίλεια και από τότε ονομάζει τη χώρα Κίνα. Κατασκευάζει το Σινικό Τείχος, οδικά δίκτυα, αρδευτικά έργα, εισάγει το μεταλλικό νόμισμα. Ενοποιεί τα είδη γραφής και έδωσε την σημερινή μορφή της, κατασκεύασε το Μαυσωλείο του Πήλινου Στρατού. Τα ιστορικά αρχεία ή Χρονικά Μπαμπού του **Σου Μα Τσεν** 99 π.Χ., αντιστοίχου του **Ηροδότου**, που αναφέρει για τις προηγούμενες Δυναστείες, καθώς και για τους **Σελευκίδες** (Λι Καν) στο **χρονικό της Ύστερης Δυναστείας Χαν** (25 έως 220 π.Χ.). Τον έκτο αιώνα, οι Κινέζοι ονομάζουν το **Βυζάντιο, που επικοινωνούσε με την Κίνα, Φου Λιν**.

Από το 202 αρχίζει η Δυναστεία Χαν το επεκτατικό της έργο, ιδίως προς Ινδία, παράλληλα ασχολείται με την ανάπτυξη φιλοσοφικών σχολών του *Κουμφουκιανισμού και Ταοϊσμού*. Ο Σου Μα Τσιέν σύγχρονος του **Ποσειδωνίου**, κορυφαίος ιστοριογράφος, ο **Παν Κου** σύγχρονος του **Πλουτάρχου και Τακίτου** γράφουν για τις αρετές της Δυναστείας Χαν. Η αρχιτεκτονική επηρεάζεται από την ελληνοβουδιστική τέχνη **Γκαντάρα** (όπως *Στούπα Σαανσί, πέτρινα λιθόγλυπτα σε βράχους με μοναστήρια, όπως στην Λονγκ Μέν της Χενάν κ.ά*). Μετά τους **Χάν** κυβέρνησαν οι **Σουϊ** με συνεχείς ταραχές από τέταρτο μέχρι έκτο αιώνα, λόγω βορείων επιδρομών, που αναχαίτησαν οι **Σουνγκ** 13αι και οι **Μίνγκ** 17αι μ.Χ. Τον 15αι πρωτεύουσα γίνεται το **Πεκίνο**.

Η πλέον σημαντική είναι η Δυναστεία των Τάνγκ (618 - 907), που υπέταξαν τους Τατάρους και ανέπτυξαν το εμπόριο με την Δύση, μέσω του *χρυσοφόρου Δρόμου του Μεταξιού*. Η **Τσάνγκ Αν** έγινε πόλη λαμπρότερη σε όλο τον τότε γνωστό κόσμο. Πλούτος και πολυτέλεια, με παράλληλη άνθηση των Γραμμάτων και Τεχνών. Δημιούργησαν το Χρυσό αιώνα του κινέζικου πολιτισμού. Τον 6αι αναπτύχθηκε η *μεταξοβιομηχανία στο Βυζάντιο*, που πρέπει να σημειώσουμε ότι είχε επικοινωνία με την Κίνα.

Όμως τότε εμφανίζονται οι *Άραβες*. Ο κινέζικος στρατός ηττάται το 751 στην *Μάχη της Σαμαρκάνδης από του Τατάρους*. Συνεχείς οι λεηλασίες, όπως το 1126 στην **Καϊφενγκ**, παλιά πρωτεύουσα, με Ακαδημία και βιβλιοθήκη, την οποία διαδέχθηκε, ως νέα πρωτεύουσα η Χατζόου. Τότε εφευρέθηκαν ισχυρά **φλογοβόλα, με συνεχή εκτόξευση**.

Βλέπουμε ότι η Κίνα ήταν προηγμένη τεχνολογικά και επιστημονικά στο μακρινό παρελθόν. Η γνώση αυτή μέσω των Αράβων και Ελλήνων μεταλαμπαδεύθηκε στην Ευρώπη μετά τον 14αι.

Η ΓΡΑΦΗ

Κινέζικη γραφή εμπνευσμένη από τα πατήματα πουλιών πάνω στην άμμο, για τον μυθικό **Τσαϊ Λαν**. Για μία γραφή που πρωτοχαραχτήκε με οξύ εργαλείο σε όστρακα και κόκκαλα ζώων. Αργότερα σε ξύλινες ή μεταλλικές επιφάνειες από το 3000 π.Χ. Σε *κελύφη χελώνας και οστά ζώων*, όπως είδαμε και στην έκθεση, με απλοποιημένα ιδεογράμματα, για να αναγράφονται επιγραφές μαντικές.

Σε οστά ζώων και όστρακα, βλέπουμε μαρτυρίες πραγματικών *ηλιακών εκλείψεων του 1600 π.Χ.*, όπως βρέθηκαν στην **Anyang της Henan**, καθώς και κείμενα διοικητικών και θρησκευτικών εγγράφων της Δυναστείας **Σάνγκ** (16 ως 11αι π.Χ.).

Στην αρχή τα βιβλία γράφονταν σε πέτρινες πλάκες. Κατόπιν όπως είδαμε και στην έκθεση, σε μικρές χαραγμένες λωρίδες *μπαμπού*, που ήτανε δεμένες με μεταξωτά κορδόνια και επάνω τους καταγράφονταν με μελάνι και πινέλο αρχεία και έγγραφα. Πρώτοι ιερείς και αγγειοπλάστες ένοιωσαν την ανάγκη αναγραφής γραμμικών συμβόλων. Τον πρώτο αιώνα υπήρχαν τίτλοι σε κυλίνδρους.

Όμως η *επιφάνεια γραφής του μπαμπού ήταν δύσχρηστη*. Χρειάζονταν άμαξες για την μεταφορά τους. Ο Αυτοκράτωρ **Σιν Χουαν Τι** διεκπεραίωσε ημερησίως 100 κιλά επίσημα έγγραφα. Τότε καθιερώνει νέο σύστημα τυποποιημένης γραφής. Στα 40χιλ. ιδεογράμματα κάθε λέξη έχει 4-9 μουσικούς τόνους και διάφορες σημασίες π.Χ. η λέξη ι σημαίνει 69 έννοιες, η Σι 49, η κου 29.

Πλεονέκτημα είναι ότι η κινεζική γλώσσα εκφράζει ιδέες και διαθάζεται ως διεθνής γλώσσα της Ανατολής. Η γραπτή γλώσσα βοήθησε να διατηρηθεί η ενότητα της χώρας και παραμένει ίδια για *χιλιάδες χρόνια, ενώ η ομιλουμένη έχει 100 διαλέκτους*.

Τα πρώτα κλασικά βιβλία ήταν χαραγμένα στην αρχή σε πέτρινες πλάκες και αργότερα σε μπαμπού, όπως και τα Ιστορικά Αρχεία της Κίνας του **Σου Μα Τσεν**.

Ο πρωθυπουργός του Σιν Χουαν Τι και λόγιος **Σιου Λιέου** κατήρτισε πίνακα με 3000 χαρακτήρες και εξέδωσε λεξικό, που ισχύει μέχρι σήμερα, στην γλώσσα *Μανταρίν*.

Στην έκθεση απεικονίζονται οι τρόποι γραφής ιδεογραμμάτων όπως, *Κάο Σου* (τύπος χλόης) όπου τα στοιχεία ενώνονται σε ροή και είναι δυσανάγνωστα. *Καϊ Σου*: κανονική γραφή από 1αι μ.Χ. Από την εποχή των Χάν (206 π.Χ. -220 μ.Χ.) η επικοινωνία με ξένες χώρες (Ινδία) επέφεραν εισβολή ξένων λέξεων. Τότε δημιουργήθηκαν 540 σημεία κλειδιά, που δημιουργούν ρίζες για την ανάπτυξη της γραφής. Σήμερα τα λεξικά περιέχουν 40-50 χιλ ιδεογράμματα και κάποιος πρέπει να γνωρίζει περίπου 700. Τον 20° αι δημιουργήθηκε η γραφή πιν γιν.

Η ΕΠΙΝΟΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΧΑΡΤΙΟΥ

Με την τεχνική επιπλέοντος καλουπιού

Στην Κίνα η κάλυψη αναγκών αντιμετώπισης της κυβερνητικής γραφειοκρατικής διαδικασίας, καθώς και παραγωγής έργων λογοτεχνίας και βοήθειας προς την εκπαίδευση, οδήγησε στην εξερεύνηση τρόπων παραγωγής χαρτιού. Κατά την **Δυναστεία των Χαν** (25πχ-220 μ.Χ.) ο αξιωματούχος **Τσαϊ Λουν** επιστρέφοντας από την πατρίδα του *Λόου Γιάνγκ* της Χενάν ανέφερε στον αυτοκράτορα ότι γνώρισε από τους χωρικούς πληροφορίες, για την εφεύρεση ελαφριάς γραφικής επιφάνειας, που δημιουργείται με την επεξεργασία φυτικών ινών, κουρέλια κ.ά. (150πχ).

Το νέο προϊόν το επονομαζόμενο *τσιχ, καγκάζ, πέϊπερ, χαρτί*, ανάλογα με τις εκάστοτε πεποιθήσεις του τόπου προέλευσής του, αντικατέστησε τα χρησιμοποιούμενα από τον 18αι στην Δύση, την *περγαμηνή και τον πάπυρο*. Τα κύρια στοιχεία που αφορούν την δομή και τις ιδιότητές του είναι ότι πρωταρχικά το χαρτί αποτελείται από πλέγμα ινών κυτταρίνης, που διασταυρώνονται σε στρώσεις και συγκρατούνται με χημικούς δεσμούς λόγω της κολλητικής ουσίας *λιγνίνης*, που το σκληραίνει και πρέπει να απομακρυνθεί, μέσω χτυπήματος και προσθήκη χημικών ουσιών και νερό, ώστε να δημιουργηθεί πολτός παχύρευστος.

Ακολούθως ο πολτός αραιώνεται με αρκετό νερό και τοποθετείται σε τελλάρο με πλέγμα (από τρίχες αλόγου, νήματα ή σύρμα) και προστίθενται, αν επιθυμούμε, χρωστικές ουσίες. Ακολουθεί στράγγιση, συμπίεση, ξεχώρισμα, στέγνωμα του φύλλου χαρτιού. Για να γίνει έτοιμος ο πολτός χρειάζονται μήνες.

Το καλύτερο μέρος του φυτού είναι το άσπρο μέρος του εσωτερικού κορμού, κυρίως της χαρτομουριάς, που έχει μακρυές ίνες, καθώς ο βλαστός, η κάνναβη, τα δημητριακά, οι σπόροι του βαμβακιού, τα σπάρτα, τα φύλλα δάφνης κ.ά.

Πρόδρομοι του χαρτιού ήταν η «τάπα», που κατασκεύαζαν ιθαγενείς σε περιοχές του Ειρηνικού, από φυτικές ίνες του εσωτερικού φλοιού δένδρων και κουρέλια υφασμάτων και το χρησιμοποιούσαν για το σκέπασμα των σπιτιών, την ραφή ενδυμάτων, παραδοσιακών στολών κ.ά. Επίσης από το 4000 χιλ. π.Χ. και στο Περού βρέθηκε, λόγω ξηρού κλίματος, παρόμοιο χαρτί. Το καλύτερο χαρτί γίνεται από άχυρο ρυζιού και φλούδα σανταλόξυλου.

Η εφεύρεση αξιοποιήθηκε για μαζική παραγωγή σε κρατικά εργαστήρια, πρώτα στην **Σετσουάν**, μετά στην Νότια Κίνα, κατά μήκος του ποταμού **Γιανγκ Τσε**. Το παλαιότερο δείγμα χαρτιού στην Κίνα βρέθηκε στην **Σιάν** (140-187 π.Χ.) και επίσης χαρτί με κινέζικους χαρακτήρες από κάνναβη το 110μ.Χ. Το χαρτί υφίσταται κατάλληλη διαδικασία στεγνώματος, όπως είδαμε στο διαμορφωμένο χώρο του αίθριου του μουσείου Ηρακλειδών, κατόπιν κολλάρεται με ζελατίνη ή με άμυλο για ν'απορροφή την μελάνη του πινέλου, που είναι από τρίχα ελαφιού ή κουνελιού. Ενώ το κόκκινο μελάνι γίνεται από θειούχο υδράργυρο και το μαύρο από αιθάλη, κόλα και αρωματικά. Το χαρτί στην αρχή ήταν επίπεδο (πιέν) και μετά έγινε ρολό (τσουάν) και χρησιμοποιήθηκε για έκδοση δημοσίων εγγράφων,

χαρτονομισμάτων, θρησκευτικών καρτών, προσφορών, εφημερίδων, για παρασκευή χαρταετών, ομπρελών, χαρτομάντηλων 2αι μ.Χ.

Από την εποχή των **Δυτικών Χάν** (206πχ-225 μ.Χ.) ο **Gui Lun** το 206πχ βελτίωσε την λαϊκή μέθοδο παρασκευής χαρτιού και παρήγγειλε μεγάλες ποσότητες με πρώτη ύλη φλοιούς δένδρων, κουρέλια, δίχτυα κ.ά. Μετά τον 7^ο αι η τεχνική εξαπλώθηκε στην Κορέα, Θιβέτ, Ιαπωνία, Αραβία, Ευρώπη κ.ά.

ΤΑ ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

Στην αρχή ήταν ξύλινα ή μεταλλικά κατόπιν χρησιμοποιήθηκε το δέρμα σπάνιου λευκού ελαφιού, από τον αυτοκράτορα **Βού Τι** (140-187πχ). Αργότερα χρησιμοποιήθηκε η χαρτομουριά, για την κατασκευή χαρτονομισμάτων, με διάκοσμο στην επιφάνεια και ημερομηνία λήξεως, για να διευκολύνει τους μετακινούμενους εμπόρους στις τεράστιες αποστάσεις. Τον 10^ο αι. δημιουργήθηκαν εργαστήρια παραγωγής χάρτινου νομίσματος πρώτα στην **Σετσουάν**, μετά στην **Χατζόου** και κυκλοφόρησε το 1294 στην **Περσία** και το 1656 στη **Ευρώπη**. Στην έκθεση παρουσιάστηκαν τρόποι αποτύπωσης χαρτονομισμάτων.

Η ΧΑΡΤΟΠΟΙΗΤΙΚΗ

Η Χαρτοποιητική έγινε τέχνη εκλεπτυσμένη. Μόνοι τους οι ίδιοι οι καλλιτέχνες έφτιαχναν χαρτί για τα έργα τους, όπως η ποιήτρια **Χσουέ Τάο** (768-831) από την *Τσένγκ Του* της Σετσουάν, που εφηύρε το χαρτί βαμμένο με κόκκινο ιβίσκο διακοσμημένο με ανθοπέταλα. Τον 8^ο αι ανθεί η ποίηση των **Λι Πο** και **Του φου** κ.ά. Το χαρτί απετέλεσε τον θησαυρό των λογίων και θεμέλιο, σύμβολο πολιτισμού μέσα από την τέχνη της καλλιγραφίας, με το πινέλο και την πέτρα μελάνης. Βοήθησε στην ανάπτυξη της τυπογραφίας, αφού παλιά κείμενα σε πέτρα ή μέταλλα έγιναν ανάτυπα στο χαρτί, μέχρι των 6^ο αι, που άρχισε να σκαλίζεται το κείμενο σε ξύλο και μετά να τυπώνεται. Αιτία εφεύρεσης της τυπογραφίας ήταν και η ανάγκη χρήσης επισήμων σφραγίδων.

Η ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΗΝ ΚΙΝΑ

Εφαρμόσθηκε η καλύτερη μέθοδος ξυλογραφίας από τον 7^ο αι μέσω χάραξης σε ξύλο, σε μέγεθος σελίδας, που μαυριζόταν με σινική μελάνη και με πίεση αποτυπώνονταν στο χαρτί. Το 1041 επινοούνται τα κινητά στοιχεία από πηλό από τον **Πι Σένγκ**, αργότερα αυτά είναι από μέταλλο η ξύλο. Ο **Wang Zhen** κατασκεύασε 30χιλ ξύλινα τυπογραφικά στοιχεία και υπήρξε ο εφευρέτης περιστρεφόμενης ράβδου σύνθεσης και ταξινόμησης στοιχείων.

Στην έκθεση παρουσιάζεται περιστρεφόμενο τραπέζι στοιχειοθεσίας της Δυναστείας **Ουαν**. (1206-1368πχ). Επίσης στην αυλή υπήρχε εγκατάσταση για την επίδειξη του τρόπου παρασκευής χαρτιού. Επίσης παρακολουθήσαμε και σεμινάρια καλλιγραφίας, και επίδειξη μεθόδων εκτύπωσης. Όλα για μας ήταν πρωτόγνωρα, πολύ εντυπωσιακά και χρήσιμα.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Εκτυπώνεται από τον 5^ο-3^ο αι μ.Χ. Με την μέθοδο της ξυλογραφίας σε μετάξι ή χαρτί. Οι πρώτες χαρτοβιομηχανίες έγιναν το 1794 στη *Βαγδάτη*, μετά στη *Δαμασκό*, *Β. Αφρική* και την *Ευρώπη*. Η εποχή των *Τανγκ* και *Σουνγκ* 9^ο-10^οαι. μ.Χ. αποτελεί την χρυσή εποχή του βιβλίου. Το 953 εκδίδονται πολλά βιβλία στην **Καϊφένγκ**, που είχε βιοτεχνία χειρογράφων και έργων τέχνης, επίσης Ακαδημία Τεχνών, Βιβλιοθήκη με 130 τόμους, κατόπιν αναπτύχθηκε η **Χατζόου** με 100 χιλιάδες ιστορικά, λογοτεχνικά έργα, εγκυκλοπαίδειες και λεξικά. Επί **Σουνγκ** το 1103 εκδίδονται 8 τόμοι

εικονογραφημένης εγκυκλοπαίδειας, που ευρίσκονται στη Βιβλιοθήκη των Παρισίων. Επί Δυναστείας **Μινγκ** το 1403 τυπώνεται η Εγκυκλοπαίδεια *Γιονγκ Λετοτιάν*, από 2χιλ. λογίους και 1095 λήμματα. Τυπώθηκε ένα αντίγραφο για τα Θερινά Ανάκτορα και κήκε το 1901. Το 1727 δημοσιεύτηκαν ιστορίες σε 219 τόμους. Ως δείγμα ευσέβειας δημιουργήθηκαν τα **τραπουλόχαρτα**, που ήρθαν στην Ευρώπη τον 14αι.

ΤΑ ΣΠΗΛΛΙΑ ΜΟΓΚΑΟ ΣΤΗΝ ΝΤΟΝ ΧΟΥΑΝ

Χτίστηκαν το 1035 μ.Χ. Αρχές του 1900 κινέζος μοναχός αποκάλυψε στην Β.Δ. πύλη της Κίνας προς τη Δύση, την μεθοριακή πόλη Ντον Χουάν της επαρχίας *Γκανσού* και ιδιαίτερα στο Σπήλαιο 17, θησαυρό από **30 χιλ. ρολά χειρόγραφα**, ήτοι 1130 δέματα με 12 ρολά το καθένα και τρία τυπωμένα βιβλία, τα πρώτα στον κόσμο, που είχαν μεταφερθεί σ'αυτή την κρύπτη από το 366 ως το 1002, κυρίως από βουδιστικά μοναστήρια διαφόρων περιοχών.

Το 1907 στα χρονικά κατάρρευσης της κινεζικής αυτοκρατορίας ο **Αουρέλ Στάιν**, βρετανός υπήκοος άρπαξε, επιλέγοντας το μεγαλύτερο μέρος του θησαυρού, που αφορούσε τα γεγονότα 21-137 μ.Χ. Ακολούθησε αρπαγή από Γάλλους, Ρώσους κ.ά.

Τα ρολά είχαν πρώτη ύλη κάνναβη και χαρτομουριά.

Κορυφαίο έργο η **Διαμαντένια Σούτρα** του 867 μ.Χ. επί Δυναστείας Τάνγκ.

Αποτελεί το παλαιότερο τυπωμένο παγκοσμίως πλήρες κείμενο με ημερομηνία 15.4.868 μ.Χ. Γράφτηκε από τον **Γιαν Τσιέχ** αφιερωμένο στην μνήμη των γονέων του. Είναι κύλινδρος 5 μέτρων με εικόνες ψαλμούς στα σανσκριτικά.

Τα χειρόγραφα έχουν πληροφορίες στα κινεζικά για τις χώρες του Δρόμου του Μεταξιού, καθώς για θρησκευτικά και επιστημονικά θέματα.

Σήμερα η Διαμαντένια Σούτρα βρίσκεται στην Βρετανική βιβλιοθήκη.

Μετά την Μάχη της Σαμαρκάνδης το 751 μεταξύ Κινέζων και Αράβων η γνώση μεταφέρθηκε από την Κεντρική Ασία στην βόρεια Αφρική και την Ευρώπη, στην οποία η τυπογραφία δημιουργήθηκε το 1458, ενώ στην Κίνα το 1045. Το χαρτί έγινε γνωστό στην Ευρώπη το 1250 ενώ στην Κίνα το 150 π.Χ.

Όμως τα κινέζικα επιτεύγματα είναι πολλά. Στην έκθεση του Μουσείου αναδείχθηκαν λίγα από αυτά, που μας βοήθησαν να εκτιμήσουμε την συμβολή του κινέζικου πολιτισμού στην παγκόσμια ιστορία. Εμείς συγχαίρουμε και ευχαριστούμε τους διοργανωτές της. Ευχόμαστε η έκθεση, που μας έφερε τόσο κοντά με την Κίνα και άνοιξε διάπλατους ορίζοντες μέσα μας, να είναι καλοτάξιδη.